

“Εάλω η Πόλις”: Μια διερευνητική διδακτική παρέμβαση στο μάθημα της Ιστορίας

Γιώργος Αλεξανδράτος
Υποψ. Δρ.ΠΤΔΕ, Παν/μίου
Ιωαννίνων
galex04@in.gr

Γιολάντα Μιχοπούλου
Εκπαιδευτικός, μεταπτυχιακή
φοιτήτρια ΠΤΔΕ ΕΚΠΑ
gmicho@primedu.uoa.gr

Χρήστος Κακαβάς
Εκπαιδευτικός, μεταπτυχιακός
φοιτητής ΠΤΔΕ ΕΚΠΑ
ckakavas@primedu.uoa.gr

Αθανασία Ράπτη
Εντετ. Επικ. Καθηγήτρια
ΠΤΔΕ ΕΚΠΑ
araptis@primedu.uoa.gr

Νίκος Κομματάς
Εκπαιδευτικός, μεταπτυχιακός
φοιτητής ΠΤΔΕ ΕΚΠΑ
nkomatas@primedu.uoa.gr

Τζούλια Φορτούνη
Εκπαιδευτικός, μεταπτυχιακή
φοιτήτρια ΠΤΔΕ ΕΚΠΑ
gfort@primedu.uoa.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με την εργασία αυτή παρουσιάζεται η υπερμεσική εφαρμογή «Εάλω η Πόλις», τα παιδαγωγικά της χαρακτηριστικά και οι προοπτικές αξιοποίησής της στο μάθημα της Ιστορίας της Ε΄ δημοτικού. Γενικός σκοπός της εφαρμογής είναι να βοηθήσει τους μαθητές να αναπτύξουν ιστορική σκέψη και συνείδηση και να κατασκευάσουν ιστορικό λόγο σε μια προσπάθεια κατανόησης ιστορικών γεγονότων, οικοδόμησης γενικότερων εννοιών διϊστορικής σημασίας και ανάπτυξης δεξιοτήτων μεταφοράς της γνώσης τους για μια κριτική ανάγνωση ανάλογων ιστορικών φαινομένων.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: διδακτική της Ιστορίας, διαδίκτυο, διερευνητική μέθοδος, ιστορικές πηγές

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η υπερμεσική εφαρμογή «Εάλω η Πόλις» αποσκοπεί στην καλλιέργεια της αυτενέργειας των μαθητών, οι οποίοι, προκειμένου να απαντήσουν σε συγκεκριμένα ιστορικά ζητήματα, καλούνται να επεξεργαστούν κριτικά πληροφορίες σχετικές με την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 από τους Οθωμανούς, τις οποίες αντλούν από πρωτογενείς ή δευτερογενείς πηγές. Για τη διδασκαλία της θεματικής ενότητας δημιουργείται ένα σενάριο, οργανώνεται μια βάση αναφοράς με ποικίλες και αντιφατικές ιστορικές πηγές και η πορεία της διδασκαλίας ακολουθεί τα στάδια της μεθόδου «επίλυσης προβλήματος» (problem solving).

Το λογισμικό αυτό προσβλέπει στην αξιοποίηση του διαδικτύου και της σχετικής βιβλιογραφίας, στην προώθηση της διερεύνησης σε ομαδοσυνεργατικό πλαίσιο ως μεθόδου προσέγγισης των ιστορικών γεγονότων, στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, καθώς και στη δημιουργία εναλλακτικών προτάσεων διδασκαλίας της Ιστορίας με αξιοποίηση ποικίλλου εποπτικού μαθησιακού υλικού και γνωστικών εργαλείων, που χειρίζονται οι μαθητές για την επίτευξη ανώτερων μαθησιακών στόχων. Οι μαθητές ως «ερευνητές-ιστορικοί», μπορούν να εξετάσουν έναν προσεκτικά επιλεγμένο αριθμό πηγών, τις οποίες αξιολογούν και αξιοποιούν, ώστε να οδηγούνται σε ιστορικές ιδέες και να παράγουν δικό τους ιστορικό λόγο. Παράλληλα, δίνεται η δυνατότητα στο διδάσκοντα να προσεγγίσει με διαφορετικό τρόπο έννοιες της Ιστορίας, που δύσκολα κατανοούν οι μαθητές, να επινοήσει διδακτικές ιδέες με περισσότερη φαντασία και να δοκιμάσει διδακτικούς ρόλους που ανταποκρίνονται στην ανάγκη μετασχηματισμού της εκπαίδευσης και συνάδουν με τις παιδαγωγικές αρχές της σύγχρονης μεταμοντέρνας εποχής. (Η καινοτομία αυτή δράση του δεν είναι βέβαια πάντοτε εύκολη, γι' αυτό είναι καλό να αναζητεί συνεργασίες με συναδέλφους, σχολικούς συμβούλους και ειδικούς στη διδακτική της Ιστορίας).

ΑΡΧΕΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Ο στόχος που θέτει το αναλυτικό πρόγραμμα για τη διδασκαλία της θεματικής ενότητας «Η άλωση της Κωνσταντινούπολης», είναι κατεξοχήν «γνωστικοί», (σύμφωνα με την ταξινόμηση στόχων από τον H.D. Schmid (1970), για το μάθημα της Ιστορίας) π.χ. «να γνωρίσουν τα παιδιά το γεγονός της άλωσης» κλπ. Ο μοναδικός δε στόχος κατανόησης, π.χ., «να συνειδητοποιήσουν τη σημασία του γεγονότος της άλωσης για το λαό της Πόλης και το έθνος ολόκληρο», αφενός δεν είναι εύκολο να προσεγγιστεί μέσα από τα κείμενα του σχολικού εγχειριδίου, αφετέρου δε δεν εμπεριέχεται στο γενικό σκοπό του μαθήματος της Ιστορίας. Απουσιάζουν επίσης παντελώς στόχοι επεξεργασίας και διαχείρισης ιστορικού υλικού, στόχοι αξιολογικής και κοινωνικής συμπεριφοράς (ικανότητα κριτικής τοποθέτησης απέναντι σε καταστάσεις και γεγονότα, καθώς και ετοιμότητα για συνεργασία και διάλογο) (Βρεττός, 1987). Οι πολυδιάστατες και σύνθετες αιτιακές σχέσεις που αναπτύχθηκαν τη συγκεκριμένη περίοδο, δε γίνονται αντικείμενο διαπραγμάτευσης από τις προτεινόμενες δραστηριότητες. Κατά την παραδοσιακή διδασκαλία, η αναζήτηση πληροφορίας περιορίζεται στο κείμενο του σχολικού βιβλίου, με αποσπασματική χρήση πηγών και θεώρηση γεγονότων, πράγμα που οδηγεί σε αδυναμία οικοδόμησης σύνθετης γνώσης και δεξιοτήτων μεταφοράς της.

Γενικός σκοπός της εφαρμογής είναι να αναπτύξουν οι μαθητές κριτική σκέψη και ιστορική συνείδηση ώστε: α) να κατανοήσουν τα γεγονότα τα σχετικά με την άλωση και τις αιτιώδεις σχέσεις που τα συνδέουν β) να συνειδητοποιήσουν ότι ο σύγχρονος κόσμος είναι δυναμική συνέχεια του παρελθόντος, να φιλοσοφήσουν πάνω σε ανάλογα ιστορικά γεγονότα και σε φαινόμενα ιστορικής εξέλιξης λαών και πολιτισμών (παράγοντες συγκρότησης, ανάπτυξης φθοράς και μετασχηματισμού ενός πολιτισμού, αίτια και δυναμικές των ιστορικών και διϊστορικών συγκρούσεων κ.ά) εμπλεκόμενοι σε διαδικασίες σύγκρισης, αναζήτησης ιστορικών συσχετίσεων και μοντελοποίησης προβλημάτων ιστορικού περιεχομένου και γ) να παραγάγουν γραπτό ιστορικό λόγο, προϊόν υποστηριζόμενης διερεύνησης, βιωματικής μάθησης, συνδυασμού συμβολικών, εικονικών, και πραξιακών αναπαραστάσεων και συλλογικής διαπραγμάτευσης.

Επί μέρους στόχοι είναι: α) η ανάδειξη πτυχών της Ιστορίας που δεν αναπτύσσονται επαρκώς στο σχολικό εγχειρίδιο και η εφαρμογή πολλαπλών διδακτικών μεθοδολογιών β) η αντίληψη της έννοιας της ιστορικής εξέλιξης, η επιλογή γεγονότων και η ένταξή τους σε ιστορικές περιόδους γ) η κριτική μελέτη πρωτογενών και δευτερογενών πηγών, η αποφυγή προσέγγισης των γεγονότων με άκριτη αποδοχή ερμηνειών, η ανάπτυξη δεξιοτήτων ιστορικής διερεύνησης και δ) η κατανόηση και ενσωμάτωση των γενικών ιστορικών εννοιών, του χρόνου, της δυναμικής των ομάδων μέσα και έξω από ένα κοινωνικό σχηματισμό, (ιστορικά ορόσημα, συγκρούσεις, μεταβολές κλπ), αλλά και ειδικών (άλωση, Οθωμανοί, ενωτικοί, ανθενωτικοί κλπ)

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η μεθοδολογία ανάπτυξης και διδακτικής αξιοποίησης της εφαρμογής, στηρίζεται στη μέθοδο «*επίλυσης προβλήματος*» (problem solving). Ακολουθήθηκε η πορεία και τα στάδια της μεθόδου: διατύπωση του προβλήματος προς διερεύνηση, συγκέντρωση πληροφοριών, σύνθεση πληροφοριών, εξαγωγή συμπερασμάτων. Οι εικόνες που έχουν χρησιμοποιηθεί στην εφαρμογή έχουν επιλεγεί βάσει κριτηρίων που έχουν διαμορφωθεί για τη *διδασκτική αξιοποίηση των εικόνων* (Βώρος, 1989, Βρεττός, 1999). Η διδακτική προσέγγιση τέλος, βασίζεται σε γενικές παιδαγωγικές αρχές που αφορούν στην εποπτικότητα, στη διερευνητική μέθοδο και την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, στη διαθεματική προσέγγιση, στην ανάδειξη των γνωστικών συγκρούσεων ως προϋποθέσεων για την οικοδόμηση της γνώσης, καθώς και στην αυτενέργεια ως παράγοντα εμπέδωσης του γνωστικού αντικείμενου και μεταφοράς της γνώσης σε άλλες περιοχές.

Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στη *διδασκτική αξιοποίηση του διαδικτύου*, που, όπως υποστηρίζει ο Owston (1997), πρέπει να χρησιμοποιείται ως περιβάλλον ενεργού και προωθημένης ποιοτικά μάθησης. Ένα από τα νεωτεριστικά στοιχεία που εισάγεται στη διδασκτική της Ιστορίας με τη

χρήση του διαδικτύου, πέραν όσων αναφέρθηκαν παραπάνω, είναι και η **επικοινωνία με ειδικούς** ή η ανταλλαγή απόψεων με άλλες ομάδες μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Διαμορφώνεται έτσι μια νέα εκπαιδευτική φιλοσοφία που δίνει έμφαση στην επικοινωνία, στην αυτόνομη μάθηση, στην ατομική καθοδήγηση και στην αλληλεπιδραστική μάθηση (Dijkstra, et all 1999, Thao Le, 1999, Ράπτης & Ράπτη, 2004). Συγκεκριμένα, στην εφαρμογή, εκτός από την αλληλεπίδραση ατόμου–κειμένων μέσα από την πλοήγηση σε ηλεκτρονικά κείμενα και υπερκείμενα, δίνεται η δυνατότητα αλληλεπίδρασης των μαθητών με μαθητές του Ζωγράφειου σχολείου Κωνσταντινούπολης, για ανταλλαγή απόψεων, καθώς και η δυνατότητα επικοινωνίας με ειδικούς, προκειμένου να συζητήσουν τη γνώμη τους για ζητήματα που μπορεί να προκύψουν, αλλά και να ασκηθούν στο να διαμορφώνουν οι ίδιοι σημαντικά ερωτήματα.

Η συγκεκριμένη πολυμεσική εφαρμογή αναπτύχθηκε με το συγγραφικό πακέτο Multimedia Builder, με πρόβλεψη ενσωμάτωσης και άλλων εργαλείων, όπως είναι το λογισμικό εννοιολογικής χαρτογράφησης «Inspiration». Οι μαθητές εμπλέκονται σε αυθεντικές δραστηριότητες και ρόλους.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Με την καθοδηγούμενη διερεύνηση (αναζήτηση, εξέταση, αξιολόγηση, εξειδίκευση, και γενίκευση, έλεγχο, αποδοχή και απόρριψη στοιχείων) δημιουργείται ένα περιβάλλον μάθησης που αναπτύσσει τις μαθησιακές δεξιότητες των μαθητών και τις παιδαγωγικές δεξιότητες των δασκάλων (Husbands, 1996). Οι μαθητές κατατούν την ιστορική γνώση μόνοι τους και όχι μέσα από την αφήγηση του διδάσκοντα. Αποτέλεσμα είναι η άσκησή τους στην αυτενεργό έρευνα, την αυτόνομη εργασία κατά την ανεύρεση αιτιωδών σχέσεων, την κριτική αντιμετώπιση και αξιολόγηση των πληροφοριών κλπ. πραγματοποιώντας έτσι το βασικό σκοπό της διδασκαλίας της Ιστορίας. Παράλληλα το μάθημα γίνεται πιο ζωντανό κι ελκυστικό, αφού οι μαθητές επιτελούν το έργο ενός ιστορικού που αναζητεί την πολυσήμαντη αλήθεια (γνωστική μαθητεία).

Στην τάξη κυριαρχεί το δημοκρατικό κλίμα, η διαλογική συζήτηση και η ελευθερία σκέψης και έκφρασης. Όλοι οι μαθητές συμμετέχουν, διατυπώνουν ελεύθερα χωρίς επιφυλάξεις τις απόψεις τους. Καλλιεργούνται έτσι ανώτερες νοητικές διαδικασίες, ισχυροποιείται η αυτονομία τους, αναπτύσσονται ικανότητες κριτικής αντιμετώπισης γεγονότων και προσώπων, θετικές στάσεις απέναντι στο μάθημα και, τέλος, συντελείται η διαμόρφωση υπεύθυνων και ελεύθερων πολιτών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Dijkstra, S. Et al., (1999), Instructional design of WWW-based-courses-support environments: From case to general principles, *Proceedings of ED-MEDIA 1999, World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia and Telecommunications*, B. Collins, R. Oliver (ed) Seattle, Washington, USA, June 19-24.
- Husbands, C. (1996), *What is History teaching*, Open University Press, Buckingham, (Description of Thinking- from J. Saxton and N. Morgan, *Asking better questions*, Drake, London, 1994).
- Owston, R.D. (1997), The World Wide Web: A technology to enhance teaching and learning? *Educational Researcher*, vol.26, no.2, pp.27-33.
- Scmhid, H.D. (1970), Entwurf einer Geschichtdidaktik der Mittelstufe, *GWU*, vol.21.
- Thao Le, A. (1999), A web –based study of students attitudes towards the web, *Proceedings of ED-MEDIA 1999, World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia and Telecommunications*, B. Collins, R. Oliver (ed) Seattle, Washington, USA, June 19-24.
- Βρεττός, Γ. (1987), *Σχεδιασμός και αξιολόγηση Αναλυτικού Προγράμματος Ιστορίας*, Θεσ/νίκη: Εκδ. Κυριακίδη.
- Βρεττός, Γ. (1999), *Εικόνα & Σχολικό Εγχειρίδιο*, Αθήνα.
- Βώρος, Φ. (1989), *Η ανάγνωση της εικόνας στη διδασκαλία της Ιστορίας*, Αθήνα.
- Ράπτης, Α. & Ράπτη, Α. (2004), *Μάθηση και Διδασκαλία στην Εποχή της Πληροφορίας*, Αθήνα.

